

**РУСКИ ПРЕПИС ОТ РАННИЯ ПРЕВОД НА ПОУЧЕНИЕТО
ЗА БЛУДНИЯ СИН И ПРОБЛЕМЪТ ЗА СЪСТАВА НА
УЧИТЕЛНОТО ЕВАНГЕЛИЕ НА КОНСТАНТИН
ПРЕСЛАВСКИ**

При решаването на въпроса за първоначалния славянски превод на Евангелието се привличат и сведенията от лекционариите към евангелските кодекси.

Учените, които застъпват становището за първоначален славянски превод на служебния тетра ([Алексеев 1998]; [Пентковский 1998]), привличат както текстологични, така и литургически доказателства, към които Пентковски отнася и състава на Учителното евангелие на Константин Преславски (по-нататък УЕКПр)¹.

Фактът, че след поучението за митаря и фарисея (Лк. 18, 10–14) следва поучението за раздадените таланти (Лк. 19, 12–26), а не поучението за блудния син (Лк. 15, 11–32), означава, че «при съставянето на Учителното евангелие е било използвано или славянско служебно четвроевангелие, или пък апракос, съставен въз основа на неговия текст и лекционерна система» [Пентковский 1998: 31].

Обяснение на тази особеност в последователността на неделните четения в УЕКПр се съдържа в работата на Галучи ([Галуччи 2001]). Тя посочва, че първоначално неделите от подготвителния пост са били три² в богослужебната традиция на Великата Църква ([Галуччи 2001: 7]). Според нея «данните от УЕКПр потвърждават, че някога подготвителният пост се е състоял само от две недели: месопустна и сиропустна» [Галуччи 2001: 7]. Двата преписа на УЕКПр – Синод 262 и Хил 385 – отразяват именно този етап на еволюция, докато субархетипът на сръбската редакция – Гильф 32 и Виенски Cod. Slav. 12 – отразява следващия етап с три недели от подготвителния пост, но редът им в преписите, спадащи към тази група, не е каноничен: вместо Неделята на блудния син следва Неделята с тълкуването на притчата за талантите, след нея – Неделя месопустна и Неделя сиропустна ([Галуччи 2001: 7]).

¹ Под УЕКПр следва да се разбира възприетото в палеославистиката становище ([Грашева 1995: 435]). Това евангелие е запазено в 4 преписа: Синод 262, Гильф 32, Хил 385 и Виенски Cod. Slav. 12 ([Грашева 1995: 435]).

² Неделята на митаря и фарисея се е включвала към предходния ред ([Галуччи 2001: 7]).

Славянский вестник. Вып. 2. М.: МАКС Пресс, 2004. 608 с.

Галучи поставя в работата си въпрос, който косвено засяга и проблема за първоначалния славянски превод на Евангелието: ако в УЕКПр се среща притчата за талантите (Лк. 19, 12–26) вместо притчата за блудния син (Лк. 15, 11–32), то какво е тяхното съотношение по степен на важност в литургическата традиция. Галучи отхвърля хронологичния подход към този проблем и е склонна да приеме, че на определен етап тези четения са били взаимозаменяеми, че «това е било местно явление за етапа, когато изборът на промеждутъчните перикопи още не е строго определен, а е предоставен донякъде на предпочитанието на свещеника, извършващ богослужението» [Галлуччи 2001: 7].

Наблюденията и съжденията на Галучи са сериозни и научно обосновани. Що се отнася обаче до липсата на поучение по притчата за блудния син в УЕКПр, освен обяснението, свързано с литургическата традиция, съществува още едно и то по-скоро е кодикологично и текстологично. Поучение по Лк. 15, 11–32 е било преведено вероятно още в края на IX или в началото на X в., но по неясни (поне засега) причини не е влязло в състава на УЕКПр. Руски препис от това поучение е запазен в конвойната част на ТСЛ 103³.

За да се докаже, че поучението по притчата за блудния син (Лк. 15, 11–32) е преписано от изправен антиграф и пази лексикалните (а отчасти и морфо-синтактичните) особености на първоначалния превод, дава се пълният текст⁴.

³ Сведения за ръкописа ТСЛ 103 у [Архим. Леонид 1878: 81–82]; [Спасова 2003: 377]; [Спасова 2003а – под печат]; [Спасова 2004 – под печат]. В конвойната част са включени Азбучната молитва (л. 533а–534а); Предисловието на Константин Преславски към Учителното евангелие (л. 534а–534б); Първа беседа на Пасха от УЕКПр (л. 534б–539а); Поучение по притчата за блудния син «в Неделята преди месопустната» (л. 539а–546б); Слово на Възнесение Господне от Кирил мних (според Еремий принадлежи на Кирил Туровски) (л. 546б–551а); Слово на Йоан Златоуст в Неделята на всички светии (л. 551а–554а). По описи знам за още два ръкописа на УЕ, които съдържат конвойни части, но не съм работила непосредствено с тях и няма да ги включа в това проучване.

⁴ В изследването на Псалтирните цитати в УЕ по ТСЛ 103 беше показана устойчивостта на текста в руската ръкописна традиция за два века и половина [Спасова 2004. Приложение № 4]. Освен това Първото слово на Пасха от конвойните е еднакво със Синод 262 (разночетенията му показват по-голяма близост със субархетипа на УЕКПр по терминологията на Галучи [Спасова 2004. Приложение № 5]).

ТСЛ 103 (л. 539а – 546б)

Нѣ преже маспоуста. прѣча ѿ влоуднѣмь снѣ іѡаннѣ
злабѣустаго. сказаніе еѣа. Ѡ лѣкы:

Прѣсно ѡубѣ чѣколюбіе вжїе. проповѣдати длѣжни есмы. тѣмъ
вѣ живѣмъ ѿ движемъ сѣ. ѿ есмы все во врѣмѣ длѣжны есмы
се творити за свою си пользоу. ѿ за влоудѣніе хотѣшимъ
звѣзѣмъ воспати Ѡ коупѣли, ти вѣ тою снѣють ѿкоже ѿ мы
ѣю спсѣни вѣхомъ ѿ спсѣмъ сѣ. да рѣчѣмъ ѿ мы ѿкоже рѣче
вѣла хс чѣколюбецъ. снѣ чѣколюбецъ ѡца. едїнѣ длѣженѣ.
повѣстникъ ѡчѣ мѣрдїа. да разгнѣмъ вѣсю ѡ влоуднѣмъ
прѣтѣчѣ. да навѣкнемъ Ѡ немъ; кѣко подобаетъ к
непрѣстоупноу прѣстѣпати. ѿ грѣхомъ нашімъ Ѡпѣста
просити. человѣкъ етерѣ рѣимѣ двѣ сна (Лк. 15, 11). прѣточно
ѿ ненавѣчно спсѣ глѣтъ. сѣго ради ѿ ѡ своемъ Ѡци ѿко ѿ
нѣкодемъ чѣцѣ глѣтъ, ѿ ѿ рабѣхъ ѿко ѿ чѣдѣхъ. да ѿвѣтъ
любовѣ вжїю кѣ чѣкѣ чѣкѣ же рѣетерѣ ѿмѣ двѣ сна (Лк. 15,
11). то кто естѣ чѣкѣ сѣ ѡцѣ щедрѣтъ, вѣ всѣкѣмъ ѡубѣхъ.
кадѣ двѣ сна, праведникѣ ѿ грѣшникѣ. превѣвающѣмъ вѣ
повеленнѣмъ вжїнѣмъ. ѿ прѣстопающѣмъ повѣнїа вжїа. ѿ рѣче ѡубнѣ
ѣю кѣ ѡцѣ (Лк. 15, 12). кѣто естѣ ѡубнѣ снѣ. ѿмѣмъ волю
непостѣанноу; ѿ вѣтрѣмъ ѡубнѣсти проглоумѣемъ. Ѡчѣ
даїжѣ(!) ми достѣанноу(!) чѣстѣ ѿмѣнїа (Лк. 15, 12). позна
рѣ. чѣвѣскѣмъ сѣзѣвшѣго ѣго. ѿще ѿ пѣчѣте вола сѣтворшѣго
ѿ. добрѣ же ѿспроси вжїа ѿ вѣга. нѣ зѣлаже вѣзѣмъ нѣжжїе. ѿ
раздѣли ѿма ѡцѣ житїе (Лк. 15, 12); ѿ дасть ѿма. ѿко двѣсь
мирѣ. дасть ѿмъ ѿко знѣжїтель вѣсю тѣварѣ. дасть ѿма тѣлѣса
ѿ дѣшѣ слоснѣмъ(!). да словомъ водѣма нѣчѣтоже несловесно
сѣтвори. порѣчи ѿма свѣн законѣ. людѣскѣмъ ѿсписаннѣмъ, ѿко
вжїа ѡубнѣте мѣ. ѿ не по мнѣсѣхъ днѣхъ. ѡубнѣ снѣ сѣбравѣ
вѣсѣ, ѿ Ѡнде на странѣ далѣче (Лк. 15, 13). странѣ далѣчу глѣ
похѣти непѣлезнѣмъ. Ѡстоупи вѣдѣ. ѿ вѣгѣ Ѡстоупи Ѡ негѣ. не
ноубнѣтъ вѣ нѣ едїного не хотѣциработѣтѣ емѣ. по воли во ѿ не
по ноубнѣ. добродѣтель. ѿ тѣ растѣчи ѿмѣнїе свое жѣвѣнѣ
влоудно (Лк. 15, 13). тѣ дѣшевное вѣгѣство ѿсѣпа. тѣоу вѣселѣ сѣ
вѣ вѣдоу вѣпадѣ. тѣоу ѿграѣ ѿграемъ нѣщѣ вѣ. тѣоу дѣшетлѣнѣ
коупѣваѣ смѣхѣ. ѡчѣ слѣзамъ. добродѣтели же ѿже ѿмѣ
Ѡлижї(!). ѿ зѣлымъ дѣли ѿже не ѿмѣ прѣатѣ. ѿжѣшоу жѣ ѣмоу
всѣ (Лк. 15, 4). живѣущемоу во зѣлѣ. не превѣваетъ вѣгѣство(!)
вѣлѣти. вѣ глѣдѣ крѣпокѣ на странѣ тоѿ (Лк. 15, 14). ѿдѣже
цѣломоу//дрѣнаѣ пѣшенїца не растѣтъ; тѣоу глѣ крѣпокѣ. ѿдеже

постнын хъвъ не печёт сѧ, тоу глѧдъ крѣпокъ. идѣже двѣства виноградъ нѣ. тоу гла крѣпокъ. идѣже говинно злыхъ, тоу погрешеніе добры. и самъ начатъ лишатсѧ (Лк. 15, 15). ничто же оу нго ѡста. токмо несытнаа золь. и шѣ въдасть сѧ. единомуу ѡ гражданъ тоа страны (Лк. 15, 15), гражданѣ же тоа страны соу бѣси. и посла гражданінъ тѣ; на село свое пасти свинен (Лк. 15, 15). тако во чтоутъ бѣси чтоуцаѧ и. тако во любѧ любѧцаѧ и таки дары дають. послоушающимъ и. и желающе наполнити чрево свое ѡ рожецъ ѡже ѡдахоу свиніа (Лк. 15, 16) что естъ ѡ рожецъ. рожецъ естъ вкѡшеніе сладакъ и жестоко. тако во и грѣховный рѡ, в малѣ оубо веселити; а велми моучить. и в себѣ пришедъ (Лк. 15, 17): и помысли прѣвое блаженство. и второ же ѡкансто(!). и размышль кто вѣ. егда съ боми вѣ оучиненъ; кто же вѣ оучиненъ съ весы; рече колико оу наймникъ ѡца моего изъбывають хлѣви. азъ же глѧдоумираю (Лк. 15, 17). колико катихоумени. наслажают сѧ бжійхъ кннгъ. азъ же глѧдомъ бжійсловесъ ѡвдръжимъ есмь. ѡ колнка блага лишихъ сѧ. ѡ// колико зло себѣ прифверѣтопочто же ѡстѡпнблженнаго житїа. почто же вноутрьоудъ быхъ смрѣтнаго сего житїа. навикъ ѡ него страдахъ не ѡставати бѧ. навикъ дръжати хранѧцаго. прѣ дръжѧщїего навикъ не вѣровати нечистымъ бѣсѡмъ; оучителъ всакон нечѣтотѣ и тлѣнїю. вѣставъ и идоу къ ѡцѣ своемуу (Лк. 15, 18). възвращоу сѧ доврѣ ѡннодоу изыдохъ слѣ. да идоу къ своемуу творцѣ и влцѣ. да постигнѣ варьшаго варѧющихъ на. и внидоу ко ѡцѣ моёмъ. и рекоу емоу ѡчѣ съгрѣшина нбо и прѣ тобою (Лк. 15, 18). и к томоу нѣмъ нареци сѧ снѣ твои. нѣ сътвори ма ѡко единогоу ѡ наймникъ твои (Лк. 15, 19). довлѣеть во ми на спснїе глѧти снѧ. довлѣеть ми на мѧтвоу и ма ѡца моего. не можетъ во ѡцѣ мой. ѡцѣ нарицаемъ мнѡю, не дѣлы ѡвити сѧ ѡцѣ. не можетъ не двигноути оутробы блгсрѣдїа блгосрѣденъ сѧ. не можетъ слышати съгрѣши ; не подати ѡрады моимъ съгрѣшенїемъ не можетъ моего гла слышавъ не забыти праведнаго гнѣва. вѣдѣ колико може оу него покаанїе. вѣдѣ колико могѡу оу него слѣзы. вѣдѣ колико грѣшникъ к немоу възрацаѧ сѧ, и плача сѧ тепло // грѣхѡщенїе прїиметь. вѣдѣ ба мрегѡ блѣтнїю. вѣдѣ ѡца моего крѡтость. пмлоуѣтъ ма кающасѧ. егоже нѣ моучилъ съгрѣшающѧ. и въставъ идѣ къ ѡцѣ своемуу[емоу] (Лк. 15, 20) и приложн къ бромѡу(!) съвѣтоу и дѣанїе. подовѣеть во намъ не токмо съвѣщевати

ѣже ѡубо ѣсть бгѡу. нѣ и добра дѣаніа показати. ѣще же ѣмоу далече бывшоу (Лк. 15, 20) ѡ мѣста, блізъ же ѣмоу ѡбразомь. и рѣцѣ часто възлагающа на оутробоу и биа въ прѣси іако злымь помысломь съдѣлателице. и лице свое землѣ прилагаючи, и ѡчима мола са. дати источникъ слезамь. и продушача са ѡ ѡвѣтѣ съгрѣшеней. и видѣ и ѡцѣ его (Лк. 15, 20). и видѣ его виданіи борющиса. и презрѣ съгрѣшающаа. и пожидаа кающихъ са. видѣ и ѡцѣ его. и милосердова (Лк. 15, 20) ѡцѣ во вѣ влгтїю. аще и бѣ вѣ родомь. и текъ. и паде и на вы его и ѡблываза и (Лк. 15, 20). не прежа разгнѣвавшаго прити блізъ. но самъ стрѣте и. не ѡврати са выа его. вренїемь. блѡда ѡсквернены. нѣ прѣтыма роукама своимь. ѡбоймь ѡблываше и любимаго преже. ѡ преславнымь ѡвѣтомь. грѣшникъ на землѣ прослѣзи. и ѣди/нѣ безъгрѣшенъ съ неси на члѡкоубїе себе преюни. кѣто видѣ коли ба кротача грѣшка. кѣто видѣ коли соудїю ѡсоуженаго оукротача. нѣ ѡбаче бѣс(!) тако и воудеть. понеже тако хѡшетъ бѣ. не ѡ семъ токмо доволенъ бѣ блѡудный, но и въ бласѣ блѡуденъ бѣ. ничѣтоже мнѣ в себѣ. толикоу мѣрдїю довлѣти на совершеное спсѣнїе. но іаже далече сынъ съвѣща рѣци ѡцѣ. тѣни прише глаше. с подобнымь ѡбразомь. ѡче аще ѡнѣдъ недостойнъ ѣсмь ѡца тѣ нареци. аще и се не съгрѣшаю съ инѣми. аще не досажая званїемь. непоносномуу имену. аще не затѣвораеъ ми оусноу съвѣсти. аще не заважѣ ми ѡзыка ѡбразъ. аще не возбраняеъ ми слѡвесе житїе. прїими мѣвоу и зѣ оустъ скверны ѡче блѡгодатїю. и съдѣтелю родѡ съгрѣшии спѣдаю прегрѣшенїа моа. не таю іаже видиш и. не ѡметаю са іаже съвеси. іако повиненъ ти предѣлежю. іако грѣшникъ ѡсоуженъ ѣсмь. съгрѣши на него и прѣ тобою (Лк. 15, 21). вою са на него оцию възвести. вою са тверди зрака іако клеветна гласа. говѣю възрѣти на свѣтъ вѣтвеный. сврѣнѣ и мѣа телеснѣ и дшѣвеннѣ оци. съгрѣши на него и предѣ тобою. и к томоу нѣсмь достоинъ нареци са снѣ // твои (Лк. 15, 21). себе ѡклеветаю себе ѡсоужаю на са и зрицаю. не трѣбоую свѣтель на ѡбличенїе. вноутрюдоу и мѣвоу присѣдаща совѣсть соудїю. въ дши си ношоу страшное соудїще. въ съвѣсти ношоу свѣдѣтелѣ. на оцию ношоу клеветники(!). позорища ѡклеветають ма. конерїстанїа на ма възпїють. блѣ срамлаеъ ма, дѣанїа ѡбличають ма. и ннѣ ѡстоужаеъ ма в ниже ѣсмь. стоудъ на ма творатъ. и к томоу нѣсмь достой(!) нареци са снѣ тебѣ. сѣтвори ма іако

ѣдѣнго ѿ наинникъ твоѣхъ (Лк. 15, 21). не ѿженѣ мене ѿ двора твоего вѣко. да не паки ворѣць ѿбращеть ма блѣдѣща. и ѿко пленена ѿведеть. ни паки близъ привеци(!) мене страшнѣи тѣи твоѣа трапезы. не могъ бѣ възрѣти и видѣти стаа стѣмь. ѿстави ма стоати с катихоумены вноутрюдоу дверий црвны. да зра съвершаемыхъ в неи възжелѣю по малоу. да иже паки възпрѣмоу. да вѣжами водами мыю са, ѿмыю стоудъ меръскыпѣснѣи. и сквѣрнѣ ѿблежащюу въ слоуху моею. да вида твоѣ бисерне възсхыща мо вѣрными. възжелѣю и азъ имѣти роуцѣ достѣннѣ прѣатѣю, снѣце разгнѣвавшемъ съ слезами вѣпѣющѣ. рече ѿць его къ сщеникомъ къ слѣгамъ (Лк. 15, 22), повелѣнѣа его и^нзнесѣте скоро прѣвое ѿдѣанѣе. и ѿвлецѣте и (Лк. 15, 22) и^нзнесѣте ѿдѣанѣе истъканое съвыше съвершаемое дѣховнымъ ѿгнѣмь. и^нзнесѣте ѿдѣанѣе истъканое водою коупѣлною и ѿвлецѣте и ѿблецѣте съвълъкъшаго себе. ѿвлецѣтѣ егоже ѿбнажи дѣволъ. ѿвлецѣте црѣ тварѣмь ѿукрасит и егоже ради весь миръ ѿукраси ѿудобрите сна моего любезнѣа ѿуды. не терпѣю бѣ недѣукрашена зрѣти его. не терпѣю моего ѿбвѣра ѿбнажена ѿставити. мое поношенѣе ѣсть поношенѣе ѿтрѣчати моего. свою творю славоу славоу его. дадите же и прѣстень на рѣкоу его (Лк. 15, 22). да носитъ ѿвероученѣе дѣховно. и носѣ и хранит са имь. да мою печать носѣ страшнѣ въздетъ всѣмь прѣтивнымь. да и^ндалеча ѿвѣит са. котѣраго ѿца снѣ ѣсть. дадѣта же и сапогы на носѣ его (Лк. 15, 22). да не паки ѿбращѣе сѣмѣа нагоу патѣоу его. да попреть сѣмѣннѣ главоу. да попреть прѣтивнаго жалѣ. и да течеть по вѣжѣо поутѣи. и привѣдше телець ѿупитѣннѣа заколетѣ (Лк. 15, 23). привѣдите телець егоже ѿуница дваа рѣдѣи. привѣдѣте телець не съжеженыи, не прѣимшии и^нга грѣховнаго. вывѣшии двѣоу ѿ двѣи, пѣ/слѣствѣющѣи послѣдѣтѣющѣимь ѣмоу. не насильствѣющѣи рѣгомы. но готовъ покланѣющѣи. выно. хотѣщѣимь заклати его. заколетѣ закалаѣмы волею. заколетѣ закалаѣмыи. и не ѿмирающѣ. заколѣте животтворѣщаго закалающѣа и. заколѣте разравлаѣмаго и стѣща разравлающѣа его. заколѣте разравлаѣмаго и неразлоучѣма. заколите ѿдомаго и неизѣдаема. заколите творѣщаго ѿдоущѣа его. вѣжны. и ѿдше веселѣмь са (Лк. 15, 23). ѿко се снѣ мои мртѣвѣ бѣ и ѿживе. погыбѣлѣ бѣ и ѿбрѣте са. и начаша веселѣти са (Лк. 15, 24). сѣвѣте же дѣховно веселѣе вѣдѣвшѣи его. слоугамъ же вѣжѣа сщнѣа, подѣбѣщѣимь са

криломъ аггльскимъ, тонкыми платы летащими на шоуихъ ра^х
ѣ. текоущимъ въ цркви и въпиюшимъ. да не кто ѿ
катихоуменъ, да не кто ѿ іадоуцида не кто ѿ согладникъ. да
нѣ кто ѿ немоуцивидѣти телца закалаемаго. да не кто ѿ
немоуциихъ видѣти крови проливаемаа за ѿпоуценіе
грѣховъ. да не кто ѿ недодостоиньживыа жерътвы. да не кто
невѣренъ не могы прикоснути са жерътвѣ. потѡаглоумъ съ
небесе въсхвалаюшимъ. стѣ // ѡць въсхотѣвыи пожрети снѣ
тѣлець оупитѣный стѣ снѣ поупно(!) и телець закалаемый.
пѣно волею и присно живы. стѣ паракитѣ. дхѣ стый
сѣврши жрѣтвоу. симъ же вноутрьдоу бываюшимъ. и
старѣи снѣ с села пришедѣ. и слышан гла и ликъ (Лк. 15, 25)
и призвавъ единого ѿ рабѣ въпрашаше что сжтъ сн
(Лк. 5, 26). гла етеръ тайнъ ѡглашаетъ ми оуши. прѣкъ двѣ
рече. вноутрьдоу поетъ. тогда възложатъ на ѡлтарь твои
телца (Пс. 50, 21). тѣ же пакы вѣдитъ на брашно вѣрныа
гла. вкоусите и оувидите іако блгъ гъ (Пс. 33, 9). павелъ же
вжн исповѣдникъ вопіетъ гла. пасха наша за ны пожренъ бѣ
хѣ (1 Кор. 5, 7). цркви торжествуеътъ несѣцоу мнѣ. ини мо
танны за моѣ небытїе сѣблаютъ сѣбѣ. еи реіако братъ твои
прїидѣ, и закла ѡць твои телець оупитѣный. іако зрава его
прїатъ (Лк. 15, 27). разгнѣвавъ же са и не хотѣще(!) вни
(Лк. 15, 28). разгнѣва са праведны. поправы житискаа
краснаа. и зависти бѣ рабѣ. то како павелъ рече хотѣхъ самъ
анаѣма быти за братню свою, сродникомъ моймъ по плоти.
не да зазрива іавитъ праведника. снѣце слово въѡврази спѣтъ.
но да процовѣсть преимощее бгство блгости ѡца своего. ѡць
во его ре , ише молашеть и вни (Лк. 15, 28) // ѡ
премѡдрости неизреченнѣ. ѡ промышленности боголюбезнѣ и
грѣшнаго помилова и праведиваго оукротнѣ и лежаца возвиже
и стоаго не ѡстави пѣсти. и ницаго ба та показа. и богатаго
не ѡстави завистїю быти ница. ѡнъ же ѡвѣщавъ рече къ
ѡць. се колико лѣ работая тебѣ, и николиже заповеди твоѣа
престоупи. и мнѣ николиже не дастъ ни козлища. да со
прїатели мои възвеселю са (Лк. 15, 29). нѣ ѡвходѣ в
милотѣхъ в козїахъ кожа. лишаю са скрѣва стража (Евр. 11,
37). егда же снѣ твои сѣ прїидѣ. изъады твоѣ имѣніе съ
любовѣицами. закла емоу телець оупитѣный (Лк. 15, 30) да ни
поне словесы поносилъ еси емѣ. ни ѡвразница ѡврати са ѡ
него. нѣ авїе страннопрїатъ и и ѡдѣнїемъ оукраси. и златъ
ымъ прѣстнѣмъ ѡблѣста, и сапогама оукраси. и цркви

Ѡвръзѣ. ѿ трапѣзоу ѡудовли, ѿ чаша наліа. ѿ телець ѡупитѣны
закла, ѿ на веселіе вѣрныа съзва. ѿ аггели на лико подвижноу.
ѿ страшень нѣси ѿ зѣмли вракъ състави, ѿ таковыа дары
подасть. нерожшемоу ѡ твоѣ блгтї. ѿ блгородїе счествовавшоу.
ѿ что рекоу противоу глаубинѣ твоихъ щедрѡ поучинѣ. како
ми са дивити морю твоеа кротости, милоуешї// ги всѣ іако
вса можеша, ѿ прозриши грѣхы члкъна покаанїе. ѡць же его
рече ёмоу чадѡ ты всегда съ мною еси (Лк. 15, 31). ты моихъ
іадрѡ николиже не Ѡлоучи са, ты Ѡ моеа цркви не Ѡстоупаеши.
въ ѡлмнѣи пѣнїихъ прилежиши прѡно. ты ѡлтаревн моѣмоу
прѣстоа въпиеша съ дрѣзновенїемъ. ѡче нашъ іже еси на
небесехъ. да стїт са імаа твое (Мт. 6, 9). сѣ же пришѣ къ мнѣ,
ѡсоуженъ посрамленъ. лице пометыи на зѣмли. ѿ мртвлымъ
гласъвъпїа. ѡче съгрѣши на небо прѣ тобою (Лк. 15, 18), ѿ
нѣсмь достѡинъ нареци са снѣ твои нѣ створи(!) іако
ѣдиноу Ѡ наймникъ твои (Лк. 15, 19). что бы мнѣ сътворилъ
сен таковыми глы. можахъ ли не помиловати моѣго сна.
прнѣвѣгшаго къ мнѣ. рассоудї и дрѡи са. нѣ нѣсмь
немлѣнѣвъ сын. нѡ чаклюбець. нѣ что сѣрити. не мож не
миловати ёгоже азъ сѣтворихъ. не могу не ѡщедрити ёгоже
їз моеа ѡутрѡбы родїи(!). чадѡ ты всегда съ мною еси. ѿ моа
вса твоя сѣтъ (Лк. 15, 31). небо твоѣ твердь твоя. солнце
свѣтилнце твое. луна слоужать тѣбѣ. въздушнаа твоя.
земла ѿ вса іаже на ней твоя. море ѿ іцадїа ёго твоя.
цркви твоа, аггели твои прорци твои. апли твои. ннѣшнаа
твоа, бждѣцаа твоа. въскршенїе// твое. бесмртїе твое.
ненстлѣнїе твое. црѣтїе нѣноѣ твоѣ. вса іавленаа. ѿ видимаа.
твоя. ёда твоя вземъ ѡномоу вѣдѣ. ёда та совлекоу того
ѡблеко. не Ѡ моѣго ли імѣнїа дахъ. тревоущѡмоу млти. не
такъ же ли есмь тебе ѿ ѡномоу ѡць. ѿ та чтоу за доброу
дѣтель ѿ ѡного милоу за преложенїе, ѿ та люблю жизни
радн. ѿ ѡного ѡщедраю за доброе ѡбращенїе. ѿ та за житїе
люблю; ѿ твоѣго брата за покаанїе прїемлю. веселити са ѿ
радоват(!) са подобаше. іако братъ твои. мртвѣвъ вѣ ѿ
ѡживе, погывѣвъ вѣ ѿ ѡврѣте са (Лк. 15, 32). кѣто видѣ
мртвѣца вѣставша не веселит са. прїди ѡубо весели са съ
мною; ѿ іграи съ аггелы, ѿ прїими сѡвоѣго брата. ѿ пои съ
давыдомъ ѡно дѡвно спѣнїе подобноѣ сѣмоу торжѣствоу.
блженнїмъ же Ѡпоустїша са безаконїа, іамъже прикрїша са
грѣси (Пс. 31, 1). слышасте ли вѣїи гласъ. навѣкосте ли какъ
імаамъ чаклюбець гѣ. како незлѡбївъ. кѣ томоу ѡубѡ да

привѣгнемъ чѣтымъ срѣцемъ. придѣте оубо вси. ѡбщіймъ гласѣмъ^м зовемъ к' нему. вѣко хе ѣдиночадын снѣ вѣи. съгрѣшихна нѣо ѿ прѣ товою. ѿ к' томоу нѣсмы достойни нареци сѧ снѣ твои. нѣ надѣемъ твоихъ щедротъ; ѿмамъ надѣганіе твоѣмъ // члѣколюбію. чѣтныи крѣтъ твои, на немъже пострада за ны. ѿмамъ ѡброучники твоѣмоу мѣрдію. древнаго разбонника. древнюю влоуднищѣ. ѿ мытарѣ, ѿ древнаго гонителя. сѣми вѣо всѧ ны вѣдиши грѣшныа. къ твоѣи привѣгнѣмъ бл҃гости. ѿкоже ѡны бл҃жены словаца гави. тако ѿ на припадающити оубо щедрѣ. ѿкоже въскрѣси мртвѣца распѣтъ бывѣтъ; тако ѿ на оумрѣщивенъгрѣхы. члѣколюбіа ради многаго въскрѣси. сѣмъ гл҃юще пребоудемъ. да ѿ к' намъ речѣтъ по вѣрѣ вашѣи боудѣ вамъ. въ хотѣции насладити(!) дара крѣпнѣа. въсако помышленіе члѣско ѡвръгше, ѿ дша своѧ къ немому жениху направѣще. стаго дха бл҃гити насладити сѧ. гѣ близъ ничимъже пецѣте сѧ. при дверѣцѣ не ѡстоупи вниман. нѣ прѣстѣи прѣно ѡвръзе сѧ ѡмываніа прѣлежатъ коупѣль всѣхъ прѣемлетъ. бл҃годать простре сѧ дховное ѡдѣніе. ѡцѣмъ ѿ снѣи стымъ дхомъ. ѿстѣканѣо бываѣтъ бл҃жени оубо ѣсте сподоблени таковомоу ѡдѣнію. тѣкмо вы вѣрныа свѣща вѣжжете. ѿ масло бл҃гочѣстїа проложит сѧ. да ноцию. ѣгда прѣидѣтъ гл҃а гл҃а. сѣ женихъ гл҃адѣтъ ѿзыдѣте съ свѣщами свѣтлыми въ срѣте//ніе ѣго (Мт. 25, 6). ликъствоюще ѿграюще, ѿ вопїюще ѿ гл҃юще. бл҃венъ гл҃адыи въ ѿмѣ гнѣ (Мт. 21, 9). томъ слава ѿ дрѣжава чѣсть ѿ поклананіе въ бесконечныа вѣкы ѧминь:»

Ако конвойното слово за блудния син е било преведено през IX–X в., едва ли трябва да се търсят в преписа от XV–XVI в. фонетични особености, които да се отнесат към архетипа. Може само да се посочат отделни правописни черти на преписа, които имат връзка с фонетичната специфика на езика на превода.

- Задна носова гласна ж се среща рядко:
на етимологичното си място: скврънж, сжтъ (2), не могж, вждѣцаа;

на неетимологичното си място: ѡпжста вм. ѡпоуста.

- Нехарактерна за руския правопис употреба на предна носова гласна ѧ след ц, ч, ш: печѣтъ, издалѣча, разлоучѣема, неразлоучѣема, чѣша, лишѣти сѧ, съграшающа, оуница двѣа, ѡца тѣ нареци.
- Има един случай, който може да се обясни като смесване на ѡж с ѧ: почѣте вола сътворшаго (вм. вољж?).

- Застъпник на *-dj по-често е ж (по руския правопис), но има и много форми с жд: ноуѣжи, ѡсоуѣжати и пр.
- Морфо-синтактичните особености показват смесица от архаични и нови черти на езика. В случая интерес представляват езиковите особености, характерни за ранния етап от развитието на книжовния език.
- Съществителните слово и тѣло се срещат с форми по -s-склонение: не возѣбрани ми словесе (пази се родителен при отрицание); телеса.
 - Пази се двойствено число при анафоричното местоимение, при съществителни, назоваващи природни двойки, и при глаголи: дасть има, оуѣби ею, раздѣли има, очима, очню, на очню, роуцѣ, прѣчтыма роукама своима, носѣ, оусноу(!), въ слоухоу моею, сапогама, дадита и др.
 - Засилена употреба на кратки форми на личните и на притежателните местоимения:
 - Във винителен и дателен падеж: дажь ми, забажете ми, доваеть ми (доста случаи с приглаголен дателен на кратки местоименни форми), ѡцѣ тѣ нареци, въ дши си, срамлаеть ма, припадаючи ти, тѣ люблю, тѣ чьтоу, ны бѣдиши, неповиненъ ти предълежю, клеветаютъ ма, тѣ съвлекохъ, величаютъ ма, ѡстоужают ма, сътвори ма, ѡстави ма, ми са дивити, еда тѣ совлекохъ.
 - Кратки местоименни форми след / пред предлози: стоудъ на ма, пострада за ны, тѣ за житїе люблю, на са изрицаю.
 - Употреба на дълга и кратка форма на възвратно-притежателно местоимение: за свою си.
 - Употреба на показателни местоимения тѣ, съ, онъ
 - Употреба на винителна форма на анафоричното местоимение вместо родително-винителна: сътворшаго ѝ, ѡлецеѣте ѝ, оукрасите ѝ, носѣ ѝ, закалающаѣ ѝ, странапрїатъ ѝ, молѣшетъ ѝ, видѣ ѝ, ѡловыза ѝ и пр.
 - Употреба на показателни местоимения в постпозиция на съществителни и прилагателни: члкъ съ, гражданїнъ тѣ, снѣ твон съ, смрътнаго сего и др. Без гръцкия текст обаче не може да се определи дали са с дейктична или с определителна функция.
 - Миналите деятелни причастия от глаголи с основа на -и- са на -ъш-: размышль, варьшаго, нерожшемоу.
 - Наред с утвърдилите се форми на I сигматичен аорист (с променена сигма в х) и на II сигматичен аорист се срещат и по-

архаични форми като **навыкъ** (1 л. ед.ч. асигматичен аорист от **навыкнѣти** – **навыкъ дръжати**; **навыкъ ѿ него страдати**), **дахъ**, **ѣда** ^х**дасть**, **подасть**, **оста**.

- Формите за повелително наклонение за ед. ч. от глагола **дати** са смесени: наред с **дажь**, има и **дан**; среща се и една контаминация между двете форми: **данжь ми**.
- Родителен частичен: **часть ѿ имѣнїа** (ѿ добавено) – словосъчетанието «част от...» доказва влияние на говоримия български на определен етап.
- Родителен отделителен е представен и с безпредложна употреба (**ѿстоупи ба** – коректорът е добавил отгоре ѿ) и с предлог ѿ: **ѿстоупи ѿ него**; **испроси бжїа ѿ ба** (добавено ѿ).
- Формата на **сынъ** в местен падеж е **сыноу**: **прїча ѿ блоднѣмь снѣ**.

Предложните конструкции без гръцкия текст не могат да бъдат анализирани.

При битуването на авторитетни южнославянски преводи в руска среда се наблюдава устойчива текстологична традиция. Затова лексикалните особености на поучението са едно от основните доказателства за езика на първоначалния превод. От текста са извличат само лексемите, които в ръкописите от X–XI вв. имат до 15 употреби в Старославянския словарь (по-нататък СС).⁵ Целта на тази лексикална характеристика е конкретна: това е проверка дали е възможно словото наистина да е било преведено през IX–X вв. Лексикалната ексцерпция не е изчерпателна поради ограничения обем на изследването.

Лексикалната характеристика на превода се основава на 119 лексеми, изолирани по критерия **липса** в ръкописите от X–XI вв. или **наличие** с по-малко от 15 употреби. Не се търсят доказателства за предпоставена теза, а се систематизират резултатите от сравнението на 119-те лексеми със СС; с речниците на Срезневски (по-нататък Срезн) и Миклошич (по-нататък Микл) се сравняват думите, които липсват в СС. В работата се избягват термините **преславизми** / **охридизми**, **кирилометодиевска** / **некирилометодиевска** лексика, защото те ограничават обективността на изводите за лексикалното равнище на езика на превода. Не се анализират и лексикалните групи, образувани с един и същи корен (например наличието на **блждъ**, **блждити**, **блждьница**, **блждьно** в словото не се привежда

⁵ Ако лексемата има до 15 употреби, съставителите на речника посочват в кой ръкопис и къде точно се регистрира.

като доказателство за преславски произход на превода, защото те се употребяват наред с други лексеми-синоними).

Резултатът от съпоставката с лексиката на ранните славянски ръкописи от X–XI вв. беше изненадващ: от 119-те лексеми 25 се регистрират единствено в Супр: **благородиѣ, благочестиѣ, блаженство, борець, въздоушньгъ, въобразити, говино, говѣти, гонитель, жало, златьнъ, ликъствовати, милоти, налагати, немогы, несъгънъ, облежати, оглашати, отъвести, погрѣшениѣ, позорище, поржчиги, прѣложениѣ, тьнъкъ, цѣломъдрьнъ**; единствено в Супр и Евх се срещат 5 думи: **неизреченьнъ, неистъльѣниѣ, обнажити, приѣвѣнжати, промъшланиѣ**; в Супр и Син – 4: **зминьнъ, расждити, съказаниѣ, оуцедрити**; в Супр и Клоц – 3: **вѣдити, немилостивъ, непопользънъ**; в Супр и Зогр – 1: **исъпати**; в Супр, Евх и Син – 4: **незълъбьланьвъ, приѣтати, съставити, оукротити**; в няколко ръкописа, но един от тях е Супр – 15: **блждити, гражданинъ, зазърѣти, изѣсти, исповѣдьникъ, истъкати, оклеветати, плѣнити, послѣдъствовати, прилагати, пата, пжчина, съвѣщевати, юница, падра**; две лексеми от словото се срещат само в Евх: **мръзъкъ, непристжпънъ**; една – само в Клоц: **клеветънъ**; една – само в Сав: **постънъ**; една група от 8 лексеми има в ръкописите от X–XI в. само по няколко употреби: **блждьно, козлнць, масопоустъ, отърада, платъ, разгънжти, свашеньникъ, тарити сѧ**.

Значителен е броят (29) на думите от словото, които липсват в СС, но в речника на Срезн се откриват в текстове, които се свързват с български преводи от X в.:⁶ **висъриѣ** (Златостр XII), **благосръдънъ** (Кириерус), **доушетъльѣньнъ** (Мин 1096), **дѣтель** (**добраѧ дѣтель**) (ГрНаз XI, ПандАнт XI–XII, Златостр), **зракъ** (ГрНаз XI, ПандАнт, Изб 1073), **изрицати** (Мин 1096), **катихоуменъ** (Кириерус XII), **кози** (ПандАнт XI), **омъиваниѣ** (Сб 1076), **надѣваниѣ** (Мин 1096, ГрНаз XI), **непостоѧанънъ** (Мин 1097), **неоукрашенъ** (ГрНаз XI), **облистати** (Мин 1097, ПандАнт), **обржчениѣ** (ПандАнт XI, Ефр.крмч), **обржчьникъ** (Мин 1097), **отъпоустъ** (ЙоЕкз), **повѣстьникъ** (Жит.Теод.Ст), **притъчно** (Златостр), **прослъзити** (ГрНаз XI), **сътръгити** (Упыр), **раздравлати** (ПандАнт XI), **свѣтилище** (ПандАнт XI, Ефр.крмч),

⁶ Едва ли е случайност, че повечето от лексемите от тази група по Срезн се регистрират в ПандАнт, ГрНаз XI, ЙоЕкз, Изб 1073, Миней 1096, Миней 1097, ГАмарт, Ефрем.крмч, МинПут, Кириерус, Упыр и др. Това потвърждава становището за устойчивост на лексикалния пласт от езика на превода, когато в Русия са попаднали изправни текстове от авторитетни книжовни средища.

словити (ГрАмарт), странъноприѣти (СинПат XI), съродьникъ (Мин 1096), тварьнъ (ГрНаз XI, ЙоЕкз), тръжьствовати (Мин 1096, МинПут XI), оудобрити (Мин 1097), оуцедриати (Триод XI, НикПанд); други 10 лексеми липсват у Срезн, но се съдържат у Микл: благосръдикъ, боголювьзынъ, конкристианик, кжпѣльнъ, насильствовати, непоносънъ, окапаньство, осътѣжжати, прооучити, съгладьникъ; в СС, у Срезн и у Микл липсват 10 думи: зазъривъ, ненавъчъно, неразлѣчакмъ, несловесно, отъцетеник, проглоумати, съдѣлателице (и виа въ прѣси ѡко злымъ помысломъ съдѣлателице), съпѣник, съчьствовати, оудобрити.

Ако преводът е късен, едва ли преводачът би създал нови думи или би стилизирал езика си при вече формирания богат книжовен език. По-вероятно е причината за наличието на тези редки думи да се търси в липсата на текстологична традиция на това поучение в славянската книжовна практика.

Евангелският текст по Лк. 15, 11–32 в конвойното поучение по притчата е разкъсан и се редува с тълкованията на Йоан Златоуст точно както е в гръцките катени, преведени от Константин Преславски и представени в Синод 262. Евангелските перикопи в среднобългарското Учительно евангелие (по-нататък само УЕ) по Зогр 134, ТСЛ 103 и ТСЛ 100 са рубрикирани и цялостни. В текстологично отношение е целесъобразно да се сравнят Евангелските цитати от конвойното поучение с цитатите от поучението за втората неделя от подготвителния пост – Неделята на блудния син по Зогр 134, ТСЛ 103 и ТСЛ 100.

Лк. 15, 11

ТСЛ 103	человѣкъ ѣтеръ рѣимѣ двѣ снѣ (539б)
(к)	
Зогр 134	члкъ нѣкто ѡмѣше снѣ двѣ (8а)
ТСЛ 103	члкъ нѣкто ѡмѣше двѣ снѣ (16б)
ТСЛ 100	члкъ нѣкто ѡмѣаше двѣ снѣ (15б)

Лк. 15, 12

ТСЛ 103	и рече ѡуби ею къ ѡцѣ. ѡче данѣжъ(!) ми
(к)	достоинноу(!) часть ѡимѣнѣа. и раздѣли ѡма
Зогр 134	и рече юнѣи ѡцѣ своемѣ, дажъ ми ѡрочнѣж чѣ
	имѣнѣа. и раздѣли и
ТСЛ 103	и рече меньшии ѡцоу своемуу. дан же ми
	ѡрочноую часть ѡ имѣнѣа. и раздѣли ѡмь
ТСЛ 100	и рече юнѣишии ѡ тѣхъ ѡцю своемуу. дан же ми

- оу́рочнѣю часть ѿ и́мѣнїа ѿ раздѣли ѿмѣ
ТСЛ 103 ѿць житїе (540а)
(к)
Зогр 134 и́мѣнїе (8а)
ТСЛ 103 ѿмѣнїе (16б–17а)
ТСЛ 100 и́мѣнїе (16а)
- Лк. 15, 13**
ТСЛ 103 ѿ не по мнѡсѣхъ днѣхъ. оу́нѣи снѣ събравъ всѣ,
(к) ѿ ѿиде на страну далече. ѿ тѣ
Зогр 134 ѿ по многѣднѣ събра всѣ ѿ ѿиде въ странѣ
далнѣѣ. ѿ тамо
ТСЛ 103 ѿ по многыхъ днѣхъ събра всѣ ѿ ѿиде въ
страну далнюю. ѿ тамо
ТСЛ 100 ѿ не по многѣднѣхъ събравъ всѣ ѿ ѿиде въ
страну далнюю. ѿ тамо
ТСЛ 103 расточи ѿмѣнїе свое живын блѡудно (540б)
(к)
Зогр 134 расточи ѿманїе свое живы блѣно (9б)
ТСЛ 103 расточи ѿмѣнїе свое живын блѣдно (18б)
ТСЛ 100 расточи ѿмѣнїе свое живын невѣержателнѣ (17б)
- Лк. 15, 14**
ТСЛ 103 ѿжѣшоу ж' ѣмоу всѣ бѣи гладѣ крѣпокѣ на
(к) странѣ той ѿ самѣ начатѣ лишатѣ (540б)
Зогр 134 расточившѣ же ѣмѣ всѣ, бѣи гладѣ крѣпокѣ въ
странѣи ѿнои. ѿ начѣ лишати сѣ (9б)
ТСЛ 103 расточивѣшоу же ѣмоу всѣ бѣи глѣдѣ крѣпокѣ въ
странѣ ѿнои, ѿ тѣи начатѣ лишати сѣ. (18б)
ТСЛ 100 ѿзноуришоу же ѣмоу всѣ. бѣи глѣ крѣпокѣ въ
странѣ ѿнои. ѿ тѣ начѣ лишати сѣ. (17б)
- Лк. 15, 15**
ТСЛ 103 ѿ шѣ вѣдасть сѣ. ѣдиномоу ѿ гражанѣ тоѣ
(к) ѿраны. ѿ посла гражанїнѣ тѣ; на село свое
Зогр 134 ѿ шѣ прилѣпи сѣ единомѣ ѿ гражанѣ страны
внож. ѿ посла ѣго на село свое
ТСЛ 103 ѿ шѣдѣ прилѣпи сѣ ѣдиномоу ѿ гражанѣ страны
ѿны. ѿ посла ѣго на села своѣ
ТСЛ 100 ѿ ѿше прилѣпи сѣ единомѣ ѿ гражанѣ страны
ѿны. ѿ посла ѣго на села своѣ

- ТСЛ 103 пасти свинен (540б)
(к)
Зогр 134 пасти свинїж (10б)
ТСЛ 103 пасти свинїа (20а)
ТСЛ 100 пасти свинїа (18б–19а)

Лк. 15, 16

- ТСЛ 103 ѿ желающе наполнити чрево свое ѿ рожець ѿже
(к) ѿдахоу свинїа (540б) [...]
Зогр 134 ѿ желаше напльнити чрево свое ѿ рожець(!) ѿ
же ѿдѣхъ свинїа, ѿ никтоже дааше емѣ (10б)
ТСЛ 103 и желаше наполнити чрево свое ѿ рожець ѿже
ѿдахоу свинїа, ѿ никтоже дааше емоу (20а)
ТСЛ 100 ѿ желаше напльнити чрево свое ѿ рожець. ѿже
ѿдахѣ свинїа. ѿ никтоже дааше емоу (19а)

Лк. 15, 17

- ТСЛ 103 ѿ в себѣ пришедъ рече колико оу наймникъ ѿца
(к) моего ѿзъывають хлѣви. азъ же
Зогр 134 [сїа гла къ себѣ] коли. наемници ѿца моего
ѿзобилствѣхъ хлѣва, азъ же
ТСЛ 103 въ себѣ же пришедъ рече, колици наемни ѿца
моего ѿзъывають хлѣвомъ азъ же
ТСЛ 100 в себе же прише рече. колици наемни ѿца моего
ѿзъывають хлѣвомъ. азъ же
ТСЛ 103 гладѣмираю (540б)
(к)
Зогр 134 гладомъ погыбаж (12а)
ТСЛ 103 гладомъ погыбаю (21а)
ТСЛ 100 гладомъ погыбаю (20а)

Лк. 15, 18

- ТСЛ 103 Вставъ ѿ ѿдоу къ ѿцу своему. ѿ рекоу емоу ѿче
(к) съгрѣшина нбо ѿ прѣ тобою (541а)
Зогр 134 въставъ ѿ ндж къ ѿцу моему ѿ рекъ емѣ. ѿче
съгрѣшина нбо ѿ прѣ товож (12а)
ТСЛ 103 въставъ оубо ѿдоу къ ѿцу моему ѿ рекоу емоу.
ѿче съгрѣшина нбо ѿ прѣ тобою (21а)
ТСЛ 100 въставъ оубо ѿдоу къ ѿцу моему. ѿ рекоу емоу.
ѿче съгрѣшина нбо ѿ прѣ тобою (20а)

Лк. 15, 19

- ТСЛ 103 и к томоу нѣмь достоинъ нареци сѧ снѣ твои.
(к) нѣ сътвори ма ѡко единого Ѡ
Зогр 134 и нѣсмъ дѡинъ нареци сѧ снѣ твои. сътвори ма
ѡко единого Ѡ
ТСЛ 103 и нѣсмъ достоенъ нареци сѧ снѣ твои. сътвори
ма ѡко единого Ѡ
ТСЛ 100 и нѣсмъ достѡинъ нареци сѧ снѣ твои. сътвори
ма ѡко единого Ѡ
ТСЛ 103 наймникъ твои(541a)
(к)
Зогр 134 наемни^ксвои^х(12a)
ТСЛ 103 наймникъ свои (21a)
ТСЛ 100 наемникъ твоихъ свои(20a)

Лк. 15, 20

- ТСЛ 103 и въставъ иде къ ѡцѣ своему[емоу]. и видѣ и
(к) ѡць его. и милосердова.
Зогр 134 и въставъ прїиде къ ѡцѣ своему. Ѣще же кмѡ
далече сжцѣ, видѣ ѡць его и ѡмлрдн сѧ,
ТСЛ 103 и въставъ прїиде къ ѡцѣ своему. и еше же емоу
далече соушоу видѣвъ и ѡць его и ѡмлрдн сѧ.
ТСЛ 100 и въставъ прїиде къ ѡцю своему. ешеемоу далече
ѡстоашоу. видѣ его ѡоць его и оумлосръдн сѧ.
ТСЛ 103 и текъ. и паде и на вы его и ѡбловыза и (541б)
(к)
Зогр 134 и тѡ^к выж его, и ѡбловыза его (10б; 12a)
ТСЛ 103 и тѣкъ нападе на выю его и ловза кго (21a; 22б)
ТСЛ 100 и текъ паде на вын его и ловза его (20a; 21a–б)

Лк. 15, 21

- ТСЛ 103 ѡче на нѡ и предъ товою. и к томоу нѣсмь
(к) достѡинъ нареци сѧ снѣ твои (542б)

В Зогр 134, ТСЛ 103 и ТСЛ 100 липсва този цитат на Лк. 15, 21

Лк. 15, 22

- ТСЛ 103 рече ѡць его къ слѡгамъ. изнесѣте скоро прѣвоє
(к) ѡдѣванїе. и ѡблецѣте и. дадите же и прѣстень
Зогр 134 ре же ѡць къ рабѡ своимъ. изнесѣте ѡдежѣ

- пръвъжж ѿ ѡдѣвите ѿ. ѿ дадите ꙗко пръстенъ
 ТСЛ 103 рече же ѡцъ къ рабѡмъ своимъ. ѿзнесѣте
 ѡдежю пръвоюю ѿ ѡдежѣте ѿ. ѿ дадите пръстенъ
 ТСЛ 100 рече ѡцъ къ рабѡмъ своимъ. ѿзнесѣте ѡдежю
 пръвоюю, ѿ ѡдежите ѿ. ѿ дадите пръстенъ
 ТСЛ 103 на рѣкоу ѿго. дадите же ѿ сапогы на ногѣ ѿго
 (к) (542б–543а)
 Зопр 134 на рѣкѣ ѿго сапогы на ногѣ ѿго (12б–13а)
 ТСЛ 103 на роукоу ѿго ѿ сапогы на ноги ѿго (22б–23а)
 ТСЛ 100 на роукоу ѿго. ѿ сапогы на ноги ѿго (21б)
- Лк. 15, 23**
 ТСЛ 103 ѿ привѣдше телець ѡпитѣнны заколите. ѿ ѿдше
 (к) веселимъ сѧ (543б)
 Зопр 134 ѿ привѣдѣте телца ѡпитанна ѿ ѡбите. ѿ ѿдше
 възвеселимъ сѧ (13а)
 ТСЛ 103 ѿ привѣдѣше телца питаннаго заколите ѿ. ѿ
 ѿдше възвеселимъ сѧ (23а)
 ТСЛ 100 ѿ привѣше телець ѡпитѣнныи заколите ѿ. ѿ
 ѿдше възвеселимъ сѧ (21б–22а)
- Лк. 15, 24**
 ТСЛ 103 ѿко се снѣ мон мртвъ бѣ ѿ ѡживе. погыблъ бѣ
 (к) ѿ ѡбрѣте сѧ. ѿ начаша веселити сѧ (543б)
 Зопр 134 ѿко снѣ мѡсѣи. мртвъ бѣ ѿ ѡживе, ѿ погыбши
 бѣ ѿ ѡбрѣте сѧ (13а)
 ТСЛ 103 ѿко снѣ мон сѣ мртвъ бѣ ѿ ѡживе. погыблъ бѣ
 ѿ ѡбрѣте сѧ (23а)
 ТСЛ 100 ѿко снѣ мон сѣ. мртвъ бѣ. ѡживе. погыблъ бѣ
 ѿ ѡбрѣте сѧ (22а)
- Лк. 15, 25**
 ТСЛ 103 [...] ѿ старѣи снѣ [...] с' села пришедѣ. [...] ѿ
 (к) слышай гла ѿ ликъ (544а)
 Зопр 134 Бѣше снѣ ѿго старѣишии на селѣ. ѿ градѣщи,
 приближи сѧ домѣ. ѿ слыша съглашенїа ѿ лики
 (13б)
 ТСЛ 103 Бѣаше же снѣ ѿго старѣишии на селѣ. ѿ гра-
 доуцоу. приближи сѧ домоу ѿ ѡслыша
 съглашенїа ѿ лики (24а)
 ТСЛ 100 Бѣаше же снѣ ѿго старѣишии на селѣ. ѿ ѿко

градѣн приближи сѧ домоу. оуслыша съглашенїа
ликовъ (22б–23а)

Лк. 15, 26

- ТСЛ 103 ӣ призвавъ єдино҃го Ѡ рабѣ въпраша́ше чѣто
(к) сжѣ сїи (544а)
Зо҃р 134 ӣ призвавъ єдино҃го Ѡ работникѣ, въпрашааше
что сжѣ сїа (13б)
ТСЛ 103 ӣ призвавъ єдино҃го Ѡ работна҃го въпраша́ше ӣ.
чѣто соу҃тъ сїа (24а)
ТСЛ 100 ӣ призвавъ єдина҃го Ѡ рабѣ. въпроша́ше ӣ что
соу҃тъ сїа (23а)

Лк. 15, 27

- ТСЛ 103 еӣ рече̄ ꙗко братѣ твоӣ прииде̄, ӣ закла ѡцѣ твоӣ
(к) телець оупитѣныӣ. ꙗко зрава
Зо҃р 134 ѡн же рече̄. ꙗко братѣ твоӣ прииде̄. ӣ закла ѡцѣ
твоӣ телца оупитанна҃го, понеже здрава
ТСЛ 103 ѡнъ же рече̄, ꙗко братѣ твоӣ прииде̄ ӣ закла ѡцѣ
твоӣ телца оупитанна҃го. понеже зрава
ТСЛ 100 он же рече̄ ꙗко братѣ твоӣ прииде̄, ӣ закла ѡцѣ
твоӣ телца оупитанна҃го. понеже зрава
ТСЛ 103 его приѣтъ (544а)
(к)
Зо҃р 134 его приѣтъ (13б)
ТСЛ 103 его приѣтъ (24а)
ТСЛ 100 его въсприѣтъ (23а)

Лк. 15, 28

- ТСЛ 103 разгнѣвавъ же сѧ ӣ не хотѣше(!) внӣти. ѡцѣ бо
(к) его, ише̄ молаше̄ ӣ внӣти (544а)
Зо҃р 134 прогнѣва же сѧ ӣ не хотѣше̄ внӣти. (14а) [...]
ТСЛ 103 прогнѣва же сѧ ӣ не хотѣше̄ внӣти. ѡцѣ же его̄
ише̄ молаше̄ ӣ (24а)
ТСЛ 100 прогнѣва же̄ ӣ не хотѣше̄ внӣти. ѡцѣ оубо̄ ише̄
молаше̄ ӣ (23а)

Лк. 15, 29

- ТСЛ 103 ѡнъ же ѡвѣщавъ рече̄ къ ѡцѣ. се колико ѡубо̄
(к) работаю тебѣ, ӣ николиже заповеди твоѣа
Зо҃р 134 ѡн же ѡвѣщавъ, рече̄ ѡцѣ. Се оубо̄ же толико ѡубо̄

- ТСЛ 103 ра̀ботаѣ ти, ѿ̀ николиже заповѣди твоѣ
ѡ̀нъ же ѡ̀вѣщаваѣ рече ѡ̀цоу сѣ толико лѣтъ
ра̀ботаю ти ѿ̀ николиже заповѣди твоѣ
ТСЛ 100 ѡ̀нъ же ѡ̀вѣщаваѣ ре. оцю. сѣ толико лѣтъ ра̀ботаю
ти. ѿ̀ николиже заповѣди твоѣ
ТСЛ 103 престоупѣ. ѿ̀ мнѣ николиже не дастъ ни козлища.
(к) да со приѣтели моими възвеселю сѣ (544б)
Зогр 134 прѣзрѣлѣ. ѿ̀ мнѣ николиже даль еси козлища, да
же съ дру́гы своими възвесела сѣ (14а)
ТСЛ 103 прѣзрѣлѣ. ѿ̀ мнѣ николиже даль еси козлища, да
же съ дру́гы своими възвеселю сѣ. (24а)
ТСЛ 100 прѣзрѣлѣ. ѿ̀ мнѣ николиже даль еси козлища. да
съ дру́гы свои́ми възвеселю сѣ (23а)

Лк. 15, 30

- ТСЛ 103 егда же снѣ твои съ прииде. ѿ̀зъяды твоѣ имѣнїе
(к) съ лю̀бодѣ́ицами. закла емоу
Зогр 134 Егда же снѣ твои съ пояды имѣнїе твоѣ съ
блѣ́дными прииде, закла е́мъ
ТСЛ 103 кгда же снѣ твои снѣ поядъ имѣнїе твоѣ съ
блѣ́дными прииде закла емоу
ТСЛ 100 Егда снѣ твои съ пояды имѣнїе твоѣ съ
блѣ́дными прииде. закла́лъ еси емоу
ТСЛ 103 телець оупитѣ́ный (544б)
(к)
Зогр 134 телца оупитаннаго (14а)
ТСЛ 103 те́лца оупита́ннаго (24а)
ТСЛ 100 телца оупита́ннаго (23а–б)

Лк. 15, 31

- ТСЛ 103 ѡ̀ць же его рече емоу чадо ты всегда съ мною
(к) еси (545а)
Зогр 134 ѡ̀нъ же ре е́мъ. чадо. ты въсегда съ мною еси. ѿ̀
въсѣ́ моѣ твоѣ сѣ (14а)
ТСЛ 103 ѡ̀нъ же ре емоу чадо, ты всегда съ мною еси ѿ̀
всѣ́ моѣ твоѣ соутъ (24а)
ТСЛ 100 онъ же ре емоу чадо. ты всегда съ мною еси. ѿ̀
всѣ́ моѣ твоѣ соу (23б)

Лк. 15, 32

- ТСЛ 103 веселити сѣ ѿ̀ радоват(!) сѣ подобаше. ѿ̀ко братъ

- (к)
Зогр 134 твон. мрѣтвѣ бѣ ѿ ѡживе,
възвеселити же сѧ ѿ възрадовати сѧ побѣаше
понеже брѣ твои сѣи мрѣтѣвѣ бѣ ѿ ѡживе,
ТСЛ 103 възвеселити же сѧ ѿ възрадовати сѧ побѣаше.
понеже брѣтъ твои сѣи. мрѣтѣвѣ бѣ ѿ ѡживе.
ТСЛ 100 възвеселити же сѧ ѿ възрадовати подобаше. по-
неже братѣ твои сѣ мрѣтѣвѣ бѣ ѿ ѡживе.
ТСЛ 103 погыбѣлѣ бѣ ѿ ѡбръѣте сѧ (545б)
(к)
Зогр 134 ѿ погыбши бѣ ѿ ѡбръѣте сѧ (14а)
ТСЛ 103 погыбѣши ѡбръѣте сѧ (24б)
ТСЛ 100 погыбѣлѣ бѣ ѿ ѡбръѣте сѧ (23б)

Всѣщност съпоставката на евангелските перикопи показва, че славянският евангелски превод в конвойното поучение за блудния син е от същата редакция, която е в превода на словото в Неделята на блудния син в УЕ, но е по-архаичен от него. Резултатът от съпоставката предполага самостоятелно проучване на различията със Зогр, Мар, Ас и Сав, защото тази славянска редакция на евангелските перикопи се отличава както от ранната, така и от късната евангелска традиция.

Лексикалната близост на поучението по притчата за блудния син в конвойната част на ТСЛ 103 с ръкописите от X–XI вв. и преди всичко със Супр е очевидна⁷. Тогава защо не е включено към УЕКПр? И защо е включено в конвойната част на УЕ от 1343 г. заедно с Азбучната молитва, Предисловието към УЕКПр, Първа беседа на Пасха, Поученията за блудния син, за Възнесение господне и за Неделята на всички светии?

Езиковите особености на УЕ и преди всичко лексиката му ([Спасова 2003а; 2004]) частично дава отговор на тези въпроси. Вероятно наскоро след съставянето на УЕКПр (основание за подобно допускане ни дава кратката му текстологична традиция: само 4 преписа) е било (сформирано?) преведено второто УЕ, свързано с II-я тип византийски Патриаршески хомилиари. То е разпространено широко в ръкописната и старопечатна славянска практика. Катените в него са по-големи, евангелските перикопи са рубрикирани, а по полетата на ръкописите има указания за гласовете от Октоиха и

⁷ Натрупана е огромна научна литература върху проучването на преводната книжнина на Преславското книжовно средище ([КМЕ, 3: 323–327]). Лексиката на словото може да бъде задълбочено проучена само успоредно с гръцкия текст, за да се изследва техниката на превод и да се сравни с УЕКПр.

Славянский вестник. Вып. 2. М.: МАКС Пресс, 2004. 608 с.

неделните евангелски четения, което доказва, че е било включено в литургическата практика. Съставът му е различен от *УЕКПр*: започва с четирите недели на подготвителния пост, след което продължава с неделите от Великия пост и т. н. Включва 52 поучения за неделите от трите кръга на църковната година.

Изказаните предположения могат да се проверят единствено чрез проучване на езика на превода като система на всички равнища и едва след това да се проучи текстологичната история на този изключителен текст, пренебрегван предимно от лингвистите и слабо проучен от текстолозите. Подобна задача обаче изисква обединените усилия на византолози, лингвисти, текстолози и историци на старата книжнина.

Л и т е р а т у р а

- Алексеев 1998 – *Алексеев А. А.* Текстологическая оценка четырех древних тетров // Евангелие от Иоанна в славянской традиции. СПб., 1998. С. 25–31.
- Архим. Леонид 1878 – *Леонид, архимандрит.* Описание славянских рукописей библиотеки Свято-Троицкой Сергиевой лавры. М., 1878.
- Галлуччи 2001 – *Галлуччи Э.* Учительное евангелие Константина Преславского (IX–X вв.) и последовательность воскресных евангельских чтений церковного года // *Palaeobulgarica*. 25. 2001. № 1. С. 3–20.
- Грашева 1995 – *Грашева Л.* Константин Преславски // КМЕ. Т. II. 1995. С. 426–440.
- КМЕ – Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I. 1985; Т. II. 1995; Т. III. 2003.
- Микл – *Mikloshich Fr.* Lexicon palaeoslovenica-graeco-latinum. Vindobonae, 1862–1865.
- Пентковский 1998 – *Пентковский А. М.* Лекционарии и четвероевангелия в византийской и славянской литургических традициях // Евангелие от Иоанна в славянской традиции. СПб., 1998. С. 3–54.
- СС 1999 – Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков) / Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. 2-е изд., стереотип. М., 1999.
- Спасова 2003 – *Спасова М.* Евангелските цитати в среднобългарското Учительно евангелие и проблемът за редакциите на славянския превод на Евангелието // *Slavia orthodoxa*. Език и култура. Сборник в чест на проф. дфн Румяна Павлова. София, 2003. С. 367–379.
- Спасова 2003а – *Спасова М.* Лексикални особености на славянския евангелски превод в Учительното евангелие от 1343 г. (под печат).
- Спасова 2004 – *Спасова М.* Цитатите от Псалтира в Учительното евангелие от 1343 г. и проблемите около славянския превод на Библията (под печат).
- Срезн – *Срезневский И. И.* Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. СПб., 2003. (Репринт. изд.: Т. I. СПб., 1893; Т. II. СПб., 1902; Т. III. СПб., 1903).